

Universiteit
Leiden
The Netherlands

In gesprek met de minister van defensie

Neumann, F.; Schreiner, C.

Citation

Neumann, F., & Schreiner, C. (1987). In gesprek met de minister van defensie. *Bestuurskundige Berichten*, 2(1), 4-8. Retrieved from <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233017>

Version: Publisher's Version

License: [Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Downloaded from: <http://hdl.handle.net/1887.1/item:3233017>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

IN GESPREK MET DE MINISTER VAN DEFENSIE

Foto:
Taco
Vingerhoed

Als we op een koude wintermiddag Plein 4 betreden, kijken wij recht in de lopen van twee vervaarlijke gietijzeren kanonnen. Dit is dus Defensie. Eenmaal in het kabinet van de minister, blijkt laatstgenoemde nog in gesprek. We moeten wachten in een klein kamertje, dat is volgebouwd met zware eikenhouten meubelen en plastic bouw pakketten. Na enige tijd zwaait de deur open en begeven we ons naar de kamer van minister Van Eekelen voor een gesprek over Walrussen, kazernes en dienstplicht.

Door Frank Neumann en Coen Schreiner

U bent nu ongeveer een half jaar werkzaam als minister bij defensie. Hoe raakt een minister nu snel ingewerkt in een dermate complexe organisatie als een departement?

"Door de goed georganiseerde overlegstructuur word je al snel bekend met de gang van zaken in het ministerie; maandagochtend bespreek ik met de ministerstaf de actuele zaken; woensdagmiddag is er overleg van de secretaris-generaal met de directieuren-generaal; dinsdag hebben de verschillende krijgsmachtonderdelen hun overleg en elke woensdag is er defensieraad of departementaal beraad; de defensieraad onder mijn voorzitterschap, het departementaal beraad onder voorzitterschap van de secretaris-generaal; donderdag is dus de enige dag dat er tijd beschikbaar is voor dingen buiten de stad; dan worden de werkbezoeken afgelegd, iets wat ik eigenlijk zoveel mogelijk probeer te doen. Naast de overlegstructuur is er dan nog de informatiebun-

del, die met medewerking van de oude minister tot stand komt; daarin staat hoe het departement werkt, en wat de belangrijkste zaken zijn; de secretaris-generaal overhandigt deze bundel aan de nieuwkomer. In mijn geval is dat allemaal niet zo nieuw, omdat ik gedurende vier jaar staatssecretaris van defensie ben geweest."

Omdat Nederland geen duidelijk militaire traditie heeft gekend, is het departement van defensie in Nederland een nogal merkwaardig departement in vergelijking met de andere twaalf. Hoe ziet defensie zijn eigen image?

"Wij willen van de wat terughoudende, passieve voorlichting af, en op dat gebied een wat actiever beleid voeren, meer duidelijk maken wat defensie nu eigenlijk is; in het verleden probeerde defensie, zoals dat heette, geen aanstoot te geven, dat paste een beetje in de psychologie van de jaren zeventig, maar ik geloof dat daar nu helemaal geen aanleiding meer toe is; defensie heeft een goed product en kan daar best mee naar buiten treden."

BEPAALT EEN STER OF EEN STREEP HET GEZAG?

De landmacht is nogal bezig met het verbeteren van haar image, maar dat werk werd pas weer teniet gedaan door het incident met de naaktlopers bij het 12^e pantserinfanteriebataljon. U bent daar politiek verantwoordelijk voor. Wat vindt u daarvan?

"Ach zoiets als dat oefenen met dat naaktlopen, dat vind ik een individueel exces, ik geloof niet dat je daar veel aandacht aan moet besteden. Tegen de specifieke commandant is toen een tuchtrechtelijke maatregel genomen. Verder waren er inderdaad dingen die niet door de beugel konden; wat we daar structureel aan gaan doen is een onderzoek naar geweld in de krijgsmacht. Ik vraag mij wel af of dit soort dingen binnen de krijgsmacht vaker optreden dan daarbuiten. Ik geloof dat de krijgsmacht een afspiegeling is van de maatschappij. In de samenleving is sprake van steeds meer geweld en steeds meer alcohol-

gebruik. Dat dit bij ons in sterkere mate het geval zou zijn betwijfel ik. Een belangrijk instrument tegen excessen is de opleiding van commandanten. Zowel bij de officiersopleiding als bij de onderofficiersopleiding wordt veel aandacht besteed aan leiderschapsvorming. Dit is ook hard nodig want neem nu ons dienstplichtigenleger, daar worden jongens op vrij jonge leeftijd met leiding belast, dat is voor de meesten een enorme omschakeling, dat hebben zij nog nooit gedaan. Waar wij ook steeds meer bewust van worden is het feit dat een ster of een streep alleen niet meer de garantie vormen voor voldoende gezag."

De financiën. Het ministerie van defensie gaat er als enige van alle ministeries in de rijksbegroting 2 % op vooruit dit jaar. Geeft dat nu geen scheve ogen in de ministerraad?

"Volgens sommigen ga ik er 2 % op vooruit, volgens mijn eigen mensen ga ik er 1 % op achteruit, want wij hadden gerekend op 3 % groei, dat worden er nu maar 2. Maar inderdaad, er wordt met argusogen gekeken naar defensie en dat betekent dat wij goed moeten zorgen dat het geld goed besteed gaat worden en dat wij dat ook laten zien. Wij moeten tien jaar vooruit plannen. Als ik dan zie wat er dan allemaal verouderd zal zijn vind ik dat we dat geld echt nodig hebben. De NAVO heeft als doelstelling een streven naar 3% groei, daar zitten wij nu dus onder. Dat vind ik niet plezierig maar ik heb dat wel aanvaard. In de eerste plaats in relatie tot de financieel-economische omstandigheden, en in de tweede

Dr. Willem Frederik van Eekelen (5 februari 1931 te Utrecht) studeerde politieke wetenschappen in Princeton (V.S) en rechten in Utrecht alwaar hij in 1964 promoveerde tot doctor met de dissertatie 'Indian foreign policy and the border dispute with China'.

Twintig jaar (1957-1977) was hij werkzaam als ambtenaar in buitenlandse dienst, maar in 1977 koos hij voor de binnenlandse politiek. Voor de V.V.D werd hij lid van de Tweede Kamer en in het eerste kabinet Van Agt werd hij staatssecretaris van Defensie. Tijdens 'Lubbers I' vervulde hij deze functie op het departement van Buitenlandse Zaken en 'Lubbers II' luidde een nieuwe fase in zijn carrière in: het ministerschap op Defensie.

"Wij moeten tien jaar vooruitplannen"

plaats omdat, als je het afmeet naar wat andere landen doen, wij toch ongeveer in de middenmoot zitten."

Waarin ligt volgens u het verschil met andere departementen?

"In de eerste plaats is het ministerie van defensie veel groter dan de andere ministeries; ik ben met 130000 man de grootste werkgever van Nederland. In de tweede plaats is het vooral heel concreet. Toen ik staatssecretaris was en bestellingen had geplaatst, zag ik het materiaal in dezelfde regeerperiode nog binnen komen. Dat gebeurt op geen ander ministerie; daar kun je wel besluiten nemen, maar het is pas de opvolger van je opvolger die de resultaten ziet. Ten derde is het geheel meer gelijkgericht; je hebt dan wel de verschillen tussen landmacht, luchtmacht en marine maar au fond is iedereen toch wel met hetzelfde doel bezig, namelijk een zo goed mogelijke defensie op te bouwen, en dat geeft wel een speciaal cachet aan de hele zaak. Bij BZ heb je veel meer afdelingen die tegen elkaar verschillende beleidslijnen verdedigen."

Onlangs stond er een artikel in Vrij Nederland dat over het algemeen de defensiespecialisten in de kamer slecht op de hoogte zijn van bijvoorbeeld de prijzen van Leopard tanks. Daaruit zou je kunnen concluderen dat de kamer minder goed op de hoogte is van defensiezaken. Wat vindt U daarvan? Vindt U dat de kamer goed is voorge-licht?

"In de eerste plaats het vragen van die cijfertjes door de kamer, dat is het testen van parate kennis; dat vind ik niet zo belangrijk, het geeft

Van Eekelen

misschien weer wat mensen hebben opgestoken van de gegeven informatie. Verder geloof ik dat er genoeg informatie is voor de kamer. Wij geven alle informatie waar ons omgevraagd wordt. Ik denk dat, als je ons vergelijkt met andere ministeries, defensie echt heel goed voor de dag komt. De informatie die wij geven bestaat uit situatierapporten over materiële aanschaf en briefings. In verband met de op handen zijnde aanschaf van antitankhelicopters hebben wij kamerleden mee naar Duitsland genomen om te laten zien op welke terreinen wij die helikopter nodig hebben.

De actie van mevrouw Van Heemskerck van de VVD was meer een soort persoonlijke factfinding. Kamerleden zullen dat altijd wel blijven doen. De vertegenwoordigers van de soldatenvakbonden lieten haar echter een gebouw zien dat hard aan renovatie toe was, en ook inderdaad op de lijst stond. Vlak daarachter stond een gebouw dat net prima was opgeknapt. Maar ik zit hier met een heel ander probleem, en dat is dat dienstplichtigen bijna niet meer in de kazerne slapen. Ik heb dan wel prachtig opgeknapt gebouwen, maar er zit geen mens in, want iedereen gaat 's avonds naar huis. Je kunt je wel voorstellen dat de commandanten dan zeggen: moeten wij daar nu wel zoveel geld aan besteden."

Kunt U ons concreet vertellen hoe het komt dat een onderzeeboot van 450 miljoen plotseling 940 miljoen blijkt te kosten?

"Ik denk dat waarschijnlijk de meest fundamentele reden is dat er tegelijkertijd ontwikkeld en gebouwd werd. Tijdens de bouw zijn er tal van veranderingen aangebracht en dat is, in samenhang met een aantal andere zaken die fout zijn gegaan, de hoofdreden. Inderdaad was ook de marine niet scheutig met het geven van informatie, dat is duidelijk! De marine dacht zijn eigen boontjes te kunnen

doppen en dat heeft niet goed gewerkt. Je kunt de organisatie van defensie verwijten dat de informatie te laat boven tafel is gekomen, maar je kunt het ook de kamer een klein beetje verwijten. Ik had nl. in september '81 (vlak voor dat wij aftraden met het kabinet van Agt II) de kamer toegezegd dat er een rapport over de onderzeebootvervangning zou komen. Dat rapport is er niet gekomen en de Kamer heeft er verder ook niet meer naar gevraagd. Concreet zijn er drie maatregelen getroffen om dit in de toekomst te vermijden. Ten eerste zijn er bij de marine op advies van het bureau McKinsey een aantal organisatiewijzigingen aangebracht. Dit gaat in de richting van een projectorganisatie. Ten tweede is er een verbeterde terugkoppeling ten aanzien van de informatievoorziening. Ten derde wordt per 1 januari de controle-organisatie, een functiecombinatie van een bedrijfsadviseur en een controleur, ingesteld."

Een medewerker van het Instituut Clingendael heeft de suggestie gedaan om de nederlandse en belgische krijgsmacht te laten fuseren en dan de nederlandse luchtmacht en marine af te schaffen, omdat deze toch op een te kleine schaal zouden werken. Hoe denkt U daarover?

"Ik vind dat een beetje studeerkamerpraat. Zoals generaal Huyser heeft gezegd in het programma 'Gouden Bergen': als je helemaal opnieuw zou kunnen beginnen in de wereld, en iedereen zou vandaag van de grond af een nieuwe defensie opbouwen, dan zou je misschien tot zoiets komen. Er zijn dan inderdaad de voordelen van het werken op grotere schaal. Economisch gezien is dat natuurlijk zo. Maar ieder land heeft zijn militaire tradities en ik denk dat Nederland die ook heeft. Onze marine doet het heel goed en is helemaal niet zo klein. Onze marine neemt na de Amerikaanse en Engelse NAVO-marine een derde plaats in. Ik reken dan Frankrijk niet mee, want dan zouden we vierde zijn. Dus dat stelt heus

wel wat voor. Kwalitatief gezien bezitten we deze plaats zeker. Ook wat betreft de luchtmacht kan men zich de vraag stellen wie het dan overneemt van ons. Geen enkel ander land zit op overname te wachten. We zouden kunnen samenwerken met de Belgen. Dat proberen we ook wel maar de resultaten daarvan zijn niet geweldig. Zelfs op het gebied van materiële aanschaf, want als wij iets proberen samen te doen met de Belgen is er toch meestal weer een of ander economisch belang dat zo sterk gaat spelen, dat het toch niet tot een gemeenschappelijke bestelling komt."

U heeft eens gezegd dat het SDI programma alleen maar positief is omdat het een enorme technologische vooruitgang betekent. Maar denkt u niet dat het SDI programma in de eerste plaats is bedoeld om de VS te verdedigen en dit de kloof tussen Europa en de VS zal vergroten?

"Dit hangt ervan af hoe het SDI programma er gaat uitzien. Het SDI heeft als doel russische raketten na de lancering onschadelijk te maken. Je weet dan nog niet waar ze neer hadden moeten komen. Ik denk dat het SDI programma hoofdzakelijk gericht zal zijn op die intercontinentale systemen. Als je er van uitgaat dat het SDI programma alleen de VS beschermt, en Rusland krijgt óók zo'n bescherming, dan neemt de aandacht voor de krachtsverhoudingen in Europa toe en zullen wij moeten proberen in wapenbeheersingsonderhandelingen een evenwicht te krijgen. Ik denk dat de VS en Europa uiteindelijk wel tot overeenstemming komen over het SDI programma. Want het enige verschil van mening gaat over datgene wat je de eerste 10 jaar mag doen. In de eerste 10 jaar hebben wij echt nog geen SDI programma, dat gaat op z'n minst nog 25 jaar duren. Overigens heb ik nog geen definitief oordeel over SDI. Ik heb alleen gezegd en dat blijf ik zeggen: onderzoek, waar enorme bedragen in gestopt

worden, zal wat opleveren, en dat is de technologie van de toekomst, en als zodanig dus interessant. Maar of het zal lukken een geheel of gedeeltelijk ruimteschild te bouwen, daar heb ik nog wel enige twijfels over. En dan vooral over een ruimteschild wat watterdicht is. Mijn idee is altijd dat een verdediging zelden volledig afdoende is."

Hoe denkt u dat de relaties tussen Nederland en Rusland zich zullen ontwikkelen na het bezoek van Lubbers aan Moskou?

"Misschien dat er op economisch gebied iets meer mogelijk is, maar ik denk dat dat toch op zeer bescheiden schaal zal zijn. Onze handel met de Sovjet-Unie is natuurlijk maar een fractie van onze wereldhandel. Ik vind wel dat wij iedere gelegenheid om met de Russen te kunnen praten aan moeten grijpen, al was het alleen om hun onderhandelingsstijl te leren kennen."

Heeft u op korte termijn genoeg dienstplichtigen in huis?

"Nauwelijks, de lichteningen van het moment vallen erg tegen. Wij verwachten het volgend jaar een groot tekort aan dienstplichtigen. Waarom? Omdat er zoveel uitstel is gegeven. Er is teveel keus voor dienstplichtigen. In dienst gaan op achttien-, negentien- of twintigjarige leeftijd, dat gaat niet goed. Hiervoor zijn maatregelen getroffen. Ten aanzien van studenten is het het belangrijkste dat je zegt: je kunt meteen in dienst en daarna gaan studeren, of je krijgt uitstel om te gaan studeren, maar daarna moet je zeker zijn dat je toch in dienst gaat. Het rare systeem, dat je eerst iemand laat studeren en hem vervolgens niet oproept omdat hij zo'n goede baan kan krijgen omdat hij gestudeerd heeft, of omdat hij intussen getrouwd is en wij geen getrouwde dienstplichtigen willen hebben, gaan wij dan ook afschaffen." ●

ONDER SOCIALE WETENSCHAPPERS

Door Menno Tuurenhout

In het vorige nummer van Bestuurskundige Berichten deed drs. Jouke de Vries, politicoloog van huis uit, een reactie op Pen's afscheidsrede "Onder Juristen" het licht zien. In dit artikel doet De Vries een aantal opmerkelijke uitspraken. Als enige jurist binnen de Vakgroep Bestuurskunde (die voor de rest uit sociale wetenschappers bestaat) voel je je dan meteen aangesproken. De Vries stelt: "... dat het recht minder gevoelig is voor ideologieën kan verklaard worden uit het feit dat het recht zelf een ideologie is". Dit is merkwaardig. Ik ben dus meester in de ideologieën; nooit geweten. Het probleem zit hem in het feit dat De Vries geen nauwkeurige begripsomschrijving van "het recht" geeft (U ziet, geachte lezer, ook juristen hebben oog voor begrippen). Leidse juristen in spé leren in hun eerste jaar dat het recht een activiteit is; een activiteit die zich bezighoudt met vragen van mogen en moeten (dit is dus een preciserende definitie). Wat als recht geldt in een interactie tussen partijen kan pas vastgesteld worden na een uitvoerige situatieanalyse en regeltoepassing, waarbij van wederzijdse beïnvloeding sprake is. HET recht (in het algemeen) bestaat niet.

De tweede uitspraak die De Vries doet luidt: "Het is best mogelijk dat juristen een lange traditie van spreken en luisteren hebben, maar dit kun

je ook als een kip zonder kop doen". Deze uitspraak plaatst mij voor een dilemma. Wat moet je daar nu op zeggen? Zou De Vries deze uitspraak baseren op eigen ervaringen met juristen? In dat geval bekruipt mij een onrustig gevoel. Misschien vindt De Vries dat juristen te weinig kritisch zijn. Prof. Franken heeft mij echter geleerd dat de uitspraak "een kritische jurist" een pleonasme is. Enfin, ik weet het eigenlijk niet, hoe hierop te reageren. Misschien heeft Prof. van Gunsteren toch wel gelijk wanneer hij in zijn oratie stelt dat de moderne politieke wetenschap weinig te bieden heeft. (Oratie te Leiden, p. 9 e.v.).

Tenslotte stelt De Vries: "Juristen zijn naar mijn mening veel meer ingesteld op harmonie dan op conflict". Gezien de enorme overbelasting van het rechterlijk apparaat in Nederland (een overbelasting die er toe heeft geleid dat men zelfs advies aan bestuurskundigen heeft gevraagd omtrent hervorming en reorganisatie van het apparaat) lijkt me dit een uitspraak die door deze praktijk ontkracht wordt.

Afsluitend zou ik het boek: "Inleiden tot de Rechtsgeleerdheid" aan De Vries ter lezing willen aanbevelen; de lezer kan daarin kennismaken met de rechtswetenschap op een wijze, die zelfs voor politicologen blikverruimend is. ●